

מחדורת
קזן טללי ברכה

אוצרות

חיים

המבואר

על פי קבלה וחסידות

שער העיגולים

הכולל

מבוא

פתח האוצרות

הגהות הרמ"ז והרנ"ש
והגהות קדמוניות

הקדמות רבי חיים ויטאל,
רבי יעקב צמח, הרמ"ז

ביאור משולב

שינויי נוסחאות

מפתח ספרים

אוצר ביאורים

י"ל בס"ד ע"י

מכון 'אור לישרים' - ירושלים - נהריה

שנת תשפ"ה לפ"ק

אוצרות חיים

המבואר

שער העיטולים

כל הזכויות שמורות
לישיבת אביר יעקב
אור מאיר ושמחה נהריה
רח' אביר יעקב 27 נהריה

הואיל והושקעו במהדורה זו הון רב ויגיעה רבה, לכן ע"פ דין תורתינו, ולהבדיל עפ"י הזכויות בכל המדינות, אנו אוסרים בכל חוקף כל הדפסה, צילום והעתקה, כולל העתקה חלקית, וכן אין לעשות שימוש מסחרי בחומר הנדפס בכל המדורים. ואין הספר נמכר אלא על מנת שלא יעשה בו שימוש שלא כדון, ושארית ישראל לא יעשו עולה.

נדפס בארץ ישראל

על גייר ח"ל שאין בו חשש חילול שבת
Printed in E. ISRAEL

הארות ותיקונים יתקבלו בברכה

מכון אור לישראל

רח' יוסף חכמי 30 ירושלים

פקס 03-5423180

office@oz-vehadar.com

הפצה והזמנות: 'היכלי תורה'

באירופה:

טל': 44-191-430-0333

פקס: 44-191-430-0555

באר"ב:

טל': 718-437-0054

פקס: 718-437-3514

בארץ ישראל:

02-9924603

פקס: 03-5435884

שער העיגולים

קמא

[שער העיגולים א]

דרוש אדם קדמון ב

הקדמה אחת גדולה^א כוללת מן ה'אין סוף'^י עד 'זעיר אנפין'^ה.

[א] דע, כי תחילת הכל היה כל המציאות 'אור פשוט', ונקרא 'אין סוף'^י. ולא א. היה שום^ז חלל, ושום אויר פנוי, אלא הכל היה 'אור האין סוף'^ה.

[ב] וכאשר עלה ברצונו^ט להאציל הנאצלים^י לסיבה נודעת (צ'זר' רע"מ פנחס רנו:),

שינויי נוסחאות

לשער מג, צ"ד ע"ד, וכמובא ב'הערות' ל'ביאור המשולב' כאן. עי"ש.

יצויין, שב'דברי שלום' (שער א פ"ב, כ"א סוע"ב) הביא שהרש"ש מחק כל 'פתיחה' זו: והיא הקדמה אחת כוללת מן האין סוף עד זעיר אנפין. ע"כ. - ונראה פשוט, שלא מחק 'פתיחה' זו רק בספר 'עץ חיים' [מכיון שעומד שם באמצע הדרוש עי"ש], ולא ב'אוצרות חיים' [שהוא בתחילת הדרוש]. - תדע, שהרי 'פתיחה' זו נמצא בכל הדפוסים וכתבי יד. וכמו כן מעיד ר' יעקב צמח ב'הקדמה' לספרו 'עדות ביעקב' שכך נמצא בכת"י מהרח"ו עי"ש.

ו. ב'עץ חיים' כאן נוסף: ונקרא 'אור אין סוף' ב"ה. ובדפוס ליוורנו נוסף: ונקרא 'אין סוף' בגימטריא או"ר.

ז. במהדורת ה'איפה שלימה' נוסף: ולא היה שם שום.

ח. ב'עץ חיים': 'אור אין סוף'.

ט. במהדורת ה'איפה שלימה' נוסף: ברצונו הפשוט. וכן העתיקו הרמח"ל ו'שומר אמונים הקדמון'. וכן הוא נוסח ה'עץ חיים', ו'שער ההקדמות', ו'מבוא שערים'. כמו שצויין ב'אוצר ביאורים' כאן (סימן ב אות א ריש סק"ה, ובהערות). י. ב'עץ חיים' נוסף: להאציל הנאצלים ולברוא הנבראים.

א. כותרת זו יחד עם עוד כותרות בהמשך הספר, נוספו במהדורת ה'אוצרות חיים' הנדפס עם פירוש ה'איפה שלימה' (שנת תרס"ז), וליתא בשאר הדפוסים וכתבי יד. - ולא נתברר האם כותרות הללו נוספו על ידי המקובל ר' שלמה מולכו ז"ל [בעל 'שמן זית זך'] שערך את נוסח ה'אוצרות חיים' הנדפס ב'איפה שלימה' מתוך שלשה כתבי יד [כמובא בסוף ספר 'איפה שלימה' (נ"ז ע"ד)]. או שהכותרות נוספו על ידי הרב השד"ה [-הרב שאול דווין הכהן] ז"ל מחבר הביאור 'איפה שלימה'. [ביאור שם 'שער העיגולים', ראה ב'הערות' בתחילת 'ביאור המשולב'].

ב. כותרת זו נמצאת בכל הדפוסים: קארעץ (שנת תקמ"ג) ו-ליוורנו (שנת תר"ד), ובמהדורת ה'איפה שלימה'. וכן הוא בחלק מהכתבי יד. - אכן ליתא בכת"י קדום משנת ת"ג (כת"י א). [ראה פירוט ה'כתבי יד', במבוא בתחילת הכרך (בסופו)]. - וראה מה שנתבאר בזה ב'הערות' על 'ביאור המשולב'.

ג. מילת: גדולה, ליתא במהדורת ה'איפה שלימה'.

ד. בדפוס קארעץ וליוורנו נוסף: האין סוף ב"ה.

ה. נוסח דפוס קארעץ: עד נוקבא [ד]זעיר אנפין. וכן נראה בנוסח ה'עץ חיים' (הקדמה

והיא לִיקְרָא 'רחום' ו'חנון' 'ארך אפים' וכיוצא, כי אם אין בעולם מי שיקבל 'רחמים' ממנו איך יִקְרָא 'רחום' י", וכן על דרך זה בשאר הכינויים.

[ג] ואז צמצם עצמו באמצע האור שלו, בנקודת המרכז אמצעית י"ב שבו, וְשָם צמצם עצמו י"ג אל הסביבות והצדדין, ונשאר חלל בנתיים, וזה היה צמצום הראשון י"ד של המאציל העליון טו.

[ד] וזה מקום החלל הוא מציאות חלל עגול אחד בשוה טז מכל צדדיו, עד שנמצא עולם האצילות וכל העולמות נתונים בתוך החלל הזה יז, וה'אור האין סוף' מקיפו בשוה מכל צדדיו יח.

[ה] והנה כאשר צמצם עצמו, אז דרך צד אחד מן החלל העגול הזה יט, המשיך אור י דרך קו אחד ישר כא דק כעין צינור אחד, אור יב הנמשך מן אין סוף אל תוך החלל, וממלא אותו. אבל נשאר מקום פנוי בין האור שבתוך זה החלל ובין אור האין סוף המקיף את החלל הזה, כנוכר (נלום ג) שנתצמצם אל צדדיו כג,

שינויי נוסחאות

- יא. נוסח דפוס ליוורנו: איך יקרא הוא רחום.
יב. בדפוס קארעץ וב'עץ חיים' (י"ב ע"ג): אמצעי.
יג. המילות: ושם צמצם עצמו, ליתא ב'עץ חיים'.
יד. ב'כרם שלמה' (שער א פ"ב אות כו, עמוד פ) הביא שיש גורסים: וזה היה צמצום אחד. עי"ש. אכן בכתבי יד איתא: הראשון.
טו. ב'מבוא שערים' (שער א ח"א פ"א, א' סוף ע"ב): הצמצום הראשון של אצילות כל העולמות.
טז. זהו נוסח דפוס קארעץ. וכן הוא בכתבי יד הרנ"ש (כת"י ג' וכת"י ד'). [וכעין זה ראה ב'ספר הדרושים' (ט' ע"א)]. נוסח אחר איתא בדפוס ליוורנו: וזה המקום החלל הוא עגול בהשוואה אחת. וכעין זה במהדורת ה'איפה שלימה'. [וכעין זה ראה ב'שער ההקדמות' (י"ב ע"ג)]. וראה גם בנוסח 'עץ חיים' הנדפס: וזה המקום חלל עגול בשוה מכל צדדיו. [מיהו בכתבי יד 'עץ חיים' איתא כ'אוצרות חיים' ליוורנו. וכך גם בהגהות דלהלן].
יז. בנוסח הנדפס ב'עץ חיים': נתונים תוך עגול זה.
- יח. ב'עץ חיים' הנדפס ליתא למילות: מכל צדדיו.
יט. מילות: העגול הזה, ליתא ב'עץ חיים' הנדפס.
כ. מילת אור נוסף בדפוס קארעץ ואיפה שלימה. וכן העתיקו הרמ"ז והרמח"ל. וליתא בכתבי יד ובדפוס ליוורנו ובנוסח ה'עץ חיים'. כא. בדפוס קארעץ: קו ישר אחד. אכן בשאר המקורות הנ"ל כלפנינו.
כב. נוסח 'עץ חיים' כת": צינור אחד הנמשך. והרש"ש הגיה על זה: צינור אור הנמשך. [והובא ב'דברי שלום' כאן (כ"א ע"ג, ד"ה צנור)]. וב'עץ חיים' הנדפס שילב שני הנוסחאות: צינור אור אחד הנמשך.
כג. במהדורת ה'איפה שלימה' נוסף כאן שורה שלימה: וסיום הקו הזה למטה אינו נוגע גם כן באור האין סוף עצמו, שאם לא כן, יחזור וכו'. ע"כ. וכעין זה הגיה הרש"ש בכת"י 'עץ חיים' הנ"ל וז"ל: שהקו למטה אינו נוגע גם כן, שאם לא כן, יחזור וכו'. ע"כ. וכן הגיה בהגוב"י על ה'עץ חיים' שם (אות ב). אכן ראה בהגהות הרמ"ז על ה'אוצרות חיים' כאן

שער העיגולים

קמג

שאם לא כן, יחזור הדבר לכמות שהיה, ויחזור ויתחבר האור הזה שבתוך החלל עם אור האין סוף ביחד כבראשונה. ועל כן לא נתפשט ונמשך האור הזה כי אל תוך החלל רק דרך קו דק אחד לבדו בנוכר.

[ו] ודרך הקו הזה נמשך ויורד אור האין סוף המאציל אל תוך החלל העגול שהוא הנאצל, ועל ידי כן מתדבקים המאציל בנאצל יחד, ולא עוד כה.

[ז] ואף על פי כי שכל האצילות הוא עגול, והאין סוף הוא מקיפו מכל צדדיו בשוה, עם כל זה, אותו המקום שנשאר דבוק כי בו כי נמשך ממנו ראש הקו הזה, נקרא ראש האצילות ועליונו כי, וכל מה שמתפשט ונמשך למטה נקרא תחתונות האצילות, ועל ידי כן נמצא שיש בחינת מעלה ומטה באצילות, שאם לא כן, לא היה בחינת מעלה ומטה וראש ורגלים לא באצילות.

[ח] והנה האור הזה המתפשט תוך החלל הזה, נחלק לשתי בחינות, האחת היא, כי הנה כל האורות שבתוך זה החלל, הוא מוכרח שיהיה בבחינת עיגולים אלו בתוך אלו. והמשל בזה, אור 'ספירת הכתר' הוא עיגול אחד, ובתוכו עיגול אחר והוא 'ספירת החכמה' לב, וכן כיוצא בזה, עד תשלום 'עשר עיגולים' שהם 'עשר ספירות דאדם קדמון'. ואחר כך עשרה עיגולים אחרים, והם 'עשר ספירות דעתיק יומין' בתוך אלו. ואחר כך בתוכם עשרה עיגולים אחרים, והם ליג 'עשר

שינויי נוסחאות

אך בכתבי יד ודפוס ליוורנו גרים: דבוק. כח. ב'עץ חיים' הנדפס נוסף: דבוק בו ממש. והנה בכת"י ה'עץ חיים' שתח"י הרש"ש היה כתוב: אותו מקום שנשאר בו דבוק ממנו. ע"כ. ועל זה הגיה הרש"ש בכת"י ק: שנשאר בו דבוק בו ממש. כט. ב'עץ חיים': ראש האצילות העליונה. [וצריך ביאור]. אכן בכת"י 'עץ חיים' שתח"י הרש"ש גרים כלפנינו. ל. ב'עץ חיים': תחתית האצילות. אכן בכת"י 'עץ חיים' שתח"י הרש"ש גרים כלפנינו. לא. ב'עץ חיים': ראש ורגלים מעלה ומטה. אכן בכת"י 'עץ חיים' שתח"י הרש"ש גרים כלפנינו. לב. נוסח 'עץ חיים' הנדפס: ובתוך עיגול זה עיגול חכמה. ע"כ. אכן בכת"י 'עץ חיים' שתח"י הרש"ש גרים כלפנינו. לג. נוסח ה'אוצרות חיים' הוא: וכן כיוצא

(דפוס קארעץ אות ז) [וב'הגהות הרמ"ז והרנ"ש' הנדפס בתחילת הכרך (אות ט סק"ב)] וז"ל: וסיום הקו למטה אינו נוגע. כן כתב ב'מבוא השערים' (שער א ח"א פ"ב, א' ע"ד) [נ"א: ב'אדם ישר' (א' ע"ד)]. ע"כ. והרי מכאן שב'אוצרות חיים' לא נזכר ענין זה. כד. ב'עץ חיים' הנדפס נוסף: לא נתפשט ונמשך האור רחב אל תוך החלל. - ועל דרך זה בנוסח ה'איפה שלימה': האור הזה ברוחב. כה. ראה בהערה הבאה. כו. נוסח דפוס ליוורנו ו'עץ חיים', כך: ולא עוד, אלא אף על פי. ולפי זה נמצא שמילות 'לא עוד' שייך להלן (אות ז). [ואיתא ב'בית לחם יהודה' (עמוד ז) ו'כרם שלמה' (אות כח) על ה'עץ חיים' שהעיקר בנוסח ה'אוצרות חיים' כאן דלא גרים: אלא]. כז. כך הוא בדפוס קארעץ וב'עץ חיים' שם.

ספירות דאריך אנפין'. ואחר כך בתוכם עשרה עיגולים אחרים, והם 'עשר ספירות דאבא', אלו בתוך אלו, עיגול בתוך עיגול, עד סיום כל פרצופי האצילות.

[ט] ולכל עיגול מאלו יש 'אור מקיף' אליו, עגול גם כן כמוהו ל'. ונמצא שיש 'אור פנימי' ו'אור מקיף', וכולם בחינות 'עיגולים'.

[י] והבחינה השנית היא, כי הנה באמצע כל האצילות הזה העגול, מתפשט דרך 'קו ישר' בחינת 'אור' דוגמת העיגול ממש רק שהוא ב'יושר', ויש בו בחינות 'אריך אנפין' ואבא ואימא וזעיר ונוקבא', וכולו ב'יושר'.

[יא] ולבחינה הזו השנייה, קרא התורה את האדם לה 'צלם אלהים' (בראשית א כז), כי הוא 'קו ישר' מתפשט דרך קוים. וכמעט שכל 'ספר הזוהר' וה'תיקונים' אינם מדברים אלא בזה ה'יושר', וכמו שנתבאר לקמן בעזרת השם ברוך הוא.

[יב] ודע, כי יש בזה האצילות מיני עולמות לאין קץ, ואין אנו עתה בביאורם, אבל נתחיל לבאר עתה פרטי אחד י', אשר הוא כולל כל מציאות החלל הזה, וממנו מתפשטים כל העולמות כולם ל' כמו שנבאר בעזרת השם, והוא בחינת מציאות 'אדם קדמון' לכל הקדומים' הנזכר בספר הזוהר ובספר התיקונים (מיקון יט, מז. מיקון ע', קכ. קלג). ל', ואחריו נמשך סדר כל המדרגות כולם.

[יג] דע כי בזה החלל נמצא לט זה ה'אדם' הנקרא 'קדמון' לכל קדומים' כנזכר

שינויי נוסחאות

אחר כמוהו גם כן. ע"כ. [ונמחק כפילות לשון 'כמוהו'].

לה. נוסח 'עץ חיים' הנדפס: ולבחינה זו קראו בתורה את האדם בצלמו בצלם אלהים, כמו שנאמר (בראשית א כז) 'ויברא אלהים את האדם בצלמו וגו'. ע"כ. בדפוס קארעץ נוסף כאן: צלם אלהים (מצאתי כתוב, בגימטריא אד"ם קדמו'ן).

לו. נוסח 'עץ חיים' הנדפס: עוד פרט אחד. לז. ב'עץ חיים' נשמט מילת: כולם.

לח. מילות אלו: הנזכר בספר הזוהר ובספר התיקונים, נשמטו כאן בדפוס קארעץ. ונעתקו לקמן (אות יג) עי"ש, והוא טעות הדפוס.

לט. ב'עץ חיים' הנדפס: נאצל, ונתקן שם על פי הגה"ה בכת"ק הרש"ש, [והובאה ב'דברי שלום' כאן (כ"א ע"ג)]. וכן הוא ב'שער

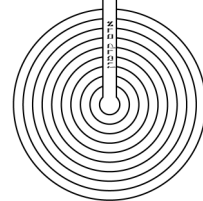
בזה עד תשלום עשר עיגולים שהם 'עשר ספירות דאריך אנפין'. אמנם ב'עץ חיים' נוסף כאן, כך: שהם י"ס דא"ק, ואח"כ [-בתוכם] י' עגולים אחרים, והם י"ס דעתיק. ואח"כ בתוכם י' עגולים אחרים, והם י"ס דא"א. ע"כ. ובכת"י 'עץ חיים' שתח"י הרש"ש היה כתוב כגירסת ה'אוצרות חיים' כאן, והרש"ש מחקו, ותיקן כעין נוסח 'עץ חיים', כך: שהם י"ס דא"ק ואח"כ י' עגולים אחרים והם י"ס דעתיק יומין בתוך אלו, ואח"כ י"ס אחרים, והם י"ס דא"א, ואח"כ בתוכם וכו'. ע"כ. ועל פי זה נוסף בסוגריים כאן בפנים.

לד. נוסח 'עץ חיים' הנדפס: אור מקיף אליו כמוהו, גם כן עגול אחר כמוהו. ע"כ. והוא לשון כפולה. ובכת"י 'עץ חיים' שתח"י הרש"ש תוקן כך: אור מקיף אליו עיגול

שער העיגולים

קמה

(אום ינ) מ, ויש בו מציאות 'עשר ספירות', והם ממלאות כל החלל הזה, ואמנם תחלה יצאו עשר ספירותיו בדרך 'עיגולים' אלו בתוך אלו, ואחר כך בתוך עיגולים אלו נמשך דרך 'יושר' ציור מא 'אדם' אחד ב'עשר ספירות', באורך כל העיגולים הנזכרים, כציור מב הזה מג: ואין אנו עוסקים כלל ב'עיגולים' רק בבחינת ה'יושר' בלבד. ולהלאה מד אבאר בעזרת השם מציאות העיגולים והיושר מה ענינם.

[יד] והנה על ידי 'צמצום' הזה הנזכר (אום ג) מה, היה בו בחינת 'עצמות וכלים', כי צמצום האור גרם עשיית והיית הכלים מו כמו שיתבאר לקמן בעזרת השם. ואין לנו רשות לדבר יותר במקום גבוה כזה, והמשכיל יבין ראשית דבר מאחריתו כאשר נבאר בעזרת השם בדרושים אחרים הבאים לפנינו. והאמנם אינו כלי ממש, אלא שבערך האור שכתוכו נקרא כלי, אמנם הוא זך ובהיר בתכלית הדקות ובהירות והזיכור מז.

שינויי נוסחאות

כיתוב לכל עיגול ועיגול, והוא מכת"י שתח"י הרמ"ז (כת"י ב).

מד. כן הוא בדפוס קארעץ וכת"י. ב'עץ חיים' הנדפס (י"ב ע"ד): ולקמן.

מה. בדפוס ליוורנו ו'עץ חיים' ו'איפה שלימה' נוספו כאן מילות אלו: כאשר נעשה האדם הנזכר היה בו וכו'. אכן מילות אלו ליתא בדפוס קארעץ וב'אוצרות חיים' כת"י להרנ"ש והרמ"ז (הנ"ל).

מו. כך הוא נוסח 'אוצרות חיים' כת"י להרנ"ש והרמ"ז ו'איפה שלימה'. וכעין זה בדפוס ליוורנו. וראה בדפוס קארעץ דגריס: עשיות והיות. אכן נוסח אחר איתא ב'עץ חיים' הנדפס: גורם מציאות הויות הכלים. ונוסח שלישי איתא ב'עץ חיים' כת"י שתח"י הרש"ש: גורם יציאות והיות הכלים. וכעין זה ב'עץ חיים' שתח"י החיד"א וב'ספר הדרושים' (ט' ע"ב): גורם יציאת והיות הכלים. וכן ראה בנוסח ה'דברי שלום' (כ' ע"ב) עי"ש. מז. כך הוא נוסח 'אוצרות חיים' כת"י להרנ"ש והרמ"ז. וכעין זה בדפוס קארעץ. [ונוסח דפוס ליוורנו: בתכלית הזכות והבהירות והזיכור. ונראה שהוא ט"ס]. וב'עץ

ההקדמות' (י"ב ע"ד). וכן הביאו במהדורות ה'איפה שלימה' כאן בסוגריים: ס"א: נאצל. מיהו ליתא בכל הדפוסים וכתבי יד שלפנינו. [וראה גם בכת"י הרמ"ז (י-ם מס' 2807991, דף ס"א ע"א), שהעיר כאן לשון: נאצל, וז"ל: אולי יותר טוב לומר 'נתפשט' או 'נמשך', כי ממעל לאריך הוא אין סוף, ומאריך ולמטה הוא אצילות. ע"כ. וכן הוא בספרו 'עמר מן' על ה'אדרא זוטא' (ג' ע"ב ד"ה רישא דלאו רישא) עי"ש באורך. אכן ראה בלשון ה'אוצרות חיים' לעיל (אות ו) שכתב: 'נאצל'. עי"ש].

מ. נוסח דפוס קארעץ כאן: ונקרא קדמון לכל הקדומים הנזכר בספר הזהר ובתיקונים כנזכר. ע"כ. והוא טעות הדפוס, וכמובא ב'שינויי נוסחאות' לעיל (אות יב). עי"ש.

מא. ב'עץ חיים' הנדפס: כציור. מב. בכמה מקומות: בציור. וב'שער ההקדמות' (שם): בציור כזה.

מג. בכתבי יד 'אוצרות חיים' ישנם כמה אופני ציור כאן. והציור שהועתק כאן הוא מכת"י הרנ"ש הנ"ל. [וכן הוא בהוצאת 'אהבת שלום' תשע"ז. וראה גם הוצאת 'אהבת שלום' תשנ"ה שהעתיקו כאן ציור עם

[טו] והנה ה'אדם הקדמון' הוזה הוא מבריה מן הקצה העליון^{מח} עד קצה התחתון^{מט} בכל חלל האצילות הנזכר (פומ ד')^ג, ובוזה ה'אדם' נכללים כל העולמות^{נא} כמו שיתבאר בעזרת השם.

[טז] אבל בבחינת פנימיותו ועצמותו של האדם הוזה אין אנו רשאים להתעסק כלל^{יב}, אמנם נתעסק ונדבר במה שנאצל ממנו, והוא, כי הנה להיות 'אור האין סוף' גדול מאד, לכן לא היו יכולים לקבלו אלא באמצעות זה ה'אדם הקדמון', ואפילו מזה האדם עצמו אין מציאות לקבלו^{יג}, אם לא אחר יציאת אורו חוצה לו דרך הנקבים והחלונות שבו^{יד} שהם העינים והאזנים^{יה} והחוטם והפה וכו' כמו שיתבאר בעזרת השם למטה.

שינויי נוסחאות

לדבר בו ולהתעסק כלל. [וב'עץ חיים' הנדפס: אין אנו רשות לדבר. והוא ט"ס. וראה ב'כרם שלמה' שם].

נג. ב'עץ חיים' הנדפס: ואפילו מזה הא"ק לא היו יכולין לקבלו. [ועל דרך זה ב'שער ההקדמות' (שם): גם מזה האדם עצמו אין בהם יכולת לקבל אורו].

נד. כך הוא במהדורת ה'איפה שלימה' ו'עץ חיים' וכמה כת"י. אבל נוסח דפוס קארעץ וכת"י להרג"ש והרמ"ז: הנקבים שבו והחלונות שהם. וכעין זה בדפוס ליוורנו. [ונוסח 'שער ההקדמות' (שם): דרך חלונות וצנורות ונקבים אשר בו].

נה. כך הוא בדפוס קארעץ, [ולכאורה הוא הסדר הנכון, 'שאזנים וחוטם ופה' באין יחד, וה'עינים' הן למעלה מהן]. ונוסח דפוס ליוורנו ו'איפה שלימה' וכל הכתבי יד שלפנינו: שהם האזנים והעינים. ונוסח 'עץ חיים' ורש"ש: שהם אוזן חוטם פה עינים.

חיים' הנדפס וכת"י שתח"י הרש"ש: בתכלית הזיכור והדקות והבהירות. וראה גם נוסח ה'איפה שלימה'.

מח. בדפוס קארעץ וב'עץ חיים' הנדפס נוסף: מבריה מן הקצה אל הקצה מן הקצה העליון עד קצה התחתון. [וראה בהערות ל'ביאור המשולב' כאן]. וליתא בשאר מקורות.

מט. ב'עץ חיים' (שם, וכן הוא בדפוס) יש כאן הגה"ה בסוגריים וז"ל: פירוש, ולא עד בכלל. [הובא בספר 'כינוס חכמים' לר"א מני (שער א פ"ב אות ו, עמוד יא), שבו נקבצו הגהות מחכמי הדורות].

נ. [נוסח 'שער ההקדמות' (י"ב ע"ד): בכל החלל של המקום הזה כנזכר לעיל].

נא. [נוסח 'שער ההקדמות' שם: נכללים ונתלים ונאחזים כל שאר העולמות כולם].

נב. בדפוס ליוורנו: אין אנו רשאים לדבר כלל. [ועל דרך זה ב'שער ההקדמות' (י"ב ע"ד): אין לנו רשות לדבר כלל ועיקר]. ונוסח 'עץ חיים' דפוסים הקדמונים: אין אנו רשאים